

دیسکوگرافی سلیمان خان امیرقاسمی

مقدمه

اگرچه موسیقی ایرانی همواره از مسائل سیاسی و اجتماعی هر عصر متأثر می شده است اما رودخانه خروشان آن هرگز از حرکت بازنايستاده و تلاش و موقعیت شناسی بزرگان این عرصه، راهگشای حفظ این میراث تاریخی و فرهنگی شده است که نگارش آثار ارزشمند در موسیقی نظری، ایجاد کلاس های آموزشی و نقل سینه به سینه و استاد - شاگردی و نهایتاً ضبط صفحه و جاودانه سازی نغمه ها، مصادیقی از هماهنگ سازی ابتکار مردان کهن موسیقی ایران با شرایط تاریخی تا اوایل قرن حاضر می باشد.

ضبط صفحه در ایران در روزهای پرتب و تاب نهضت مشروطیت آغاز می گردد و در دوره استبداد صغیر در خارج از کشور و در دوره احمد شاه، مجدداً در تهران ادامه می یابد. شروع جنگ جهانی اول و تحولات سیاسی مربوط به انقراض سلسله قاجاریه سبب می گردد ضبط صفحه در ایران تا سال ۱۳۰۵ شمسی به طور کامل تعطیل شود و دوره های آغاز گردد که می توان آن را عصر طلایی کنسرت های با رنگ و بوی سیاسی دانست.

کمپانی گرامافون که امتیاز انحصاری ضبط صفحه در ایران را در دوره قاجار دارا بوده است از سال ۱۳۰۵ شمسی با نام تجاری "هیزماسترز ویس" HIS MASTER'S VOICE فعالیت مجدد خود را آغاز می کند و برای بستن راه بر رقبای احتمالی، برجسته ترین و محبوب ترین هنرمندان آن روز را برای همکاری بر می گزیند. اولین صفحه های این کمپانی را ۱۵ صفحه دو طرفه با صدای "قمرالملوک وزیری" تشکیل می دهد که "مرتضی خان نی داود" با تار وی را همراهی نموده است. پس از ۱۵ صفحه دیگر که کار مشترک "ملوک خانم ضرابی" و "مرتضی خان نی داود" می باشد اولین آثاری که صدای یک خواننده مرد را در خود حفظ و در معرض شنیدن و قضاوت معاصرین و آیندگان می گذارد ضبط می شود. نام این هنرمند بر روی صفحه ها این گونه نوشته شده: "سلیم خان".

سلیم خان کیست؟

"سلیم خان" کسی نیست جز "سلیمان خان امیرقاسمی" که یکی از برجسته ترین چهره های آواز ایران در اواخر قرن سیزدهم و نیمه اول قرن چهاردهم هجری شمسی می باشد. مشحون که در اواخر عمر سلیمان

خان ارتباطی نزدیک با وی داشته و محضرش را غنیمت می شمرده، تولد وی را در سال ۱۲۶۳ شمسی، استادش را عیسی آقاباشی، مصاحبانش را علی خان نایب السلطنه و میرزا غلامرضای شیرازی و شاگردانش را هادی فرزانه و اکبر لقا معروف به جقه، ثبت کرده (مشحون، ص ۶۶۴ و ۶۶۵ و ۶۸۴) و حداقل ۱۲ مورد بدیع را در کتاب تاریخ موسیقی ایران، به استناد گفته ها و خاطرات امیر قاسمی آورده است (مشحون، ص ۳۹۵، ۴۱۲، ۴۱۳، ۶۴۷، ۶۵۹، ۶۶۱، ۶۶۷، ۶۷۵، ۶۷۷ و ۶۹۰).

AX.375 سبگه ۲ سلیم خان

AX.375 سبگه ۱ سلیم خان

ضبط آثار سلیم خان

ضبط آثار این هنرمند در صفحه های ۷۸ دور در دو نوبت و در سنین ۴۲ و ۴۴ سالگی صورت می گیرد. اولین نوبت، در شهریور ماه سال ۱۳۰۵ شمسی (سپتامبر ۱۹۲۶ میلادی)، چهار صفحه دو طرفه

AX.377 شور سلیم خان

AX.377 دشتی ۲ سلیم خان

از "سلیم خان" ضبط و در کاتالوگ همان سال کمپانی وارد شده است. این ضبط به طریق آگوستیک و توسط "مارکوس جوزف کالهرست الکساندر" در تهران انجام گردید. صفحه های مذکور عبارتند از :

شماره صفحه	شماره قالب	شماره کاتالوگ	عنوان اثر	نوازندگان	تاریخ ضبط
AX. 374	BT2668	18-212117	ماهور ۱		شهریور ۱۳۰۵
AX. 374	BT2669	18-212118	ماهور ۲		شهریور ۱۳۰۵
AX. 375	BT2670	18-212119	سه گاه ۱		شهریور ۱۳۰۵
AX. 375	BT2671	18-212120	سه گاه ۲		شهریور ۱۳۰۵
AX. 376	BT2672	18-212121	همایون ۱		شهریور ۱۳۰۵
AX. 376	BT2673	18-212121	همایون ۲		شهریور ۱۳۰۵
AX. 377	BT2674	18-212122	شور		شهریور ۱۳۰۵
AX. 377	BT2675	18-212123	دشتی ۲		شهریور ۱۳۰۵

اگر چه مبنای دیسکوگرافی حاضر اطلاعات آرشیو کمپانی EMI می باشد اما اصلاح ذیل در آن اعمال

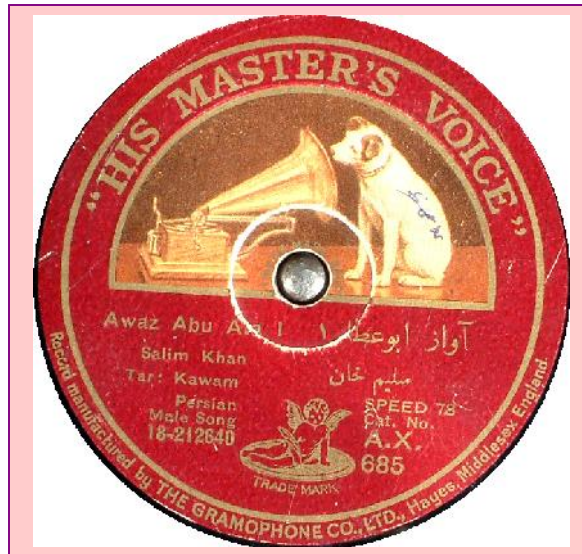
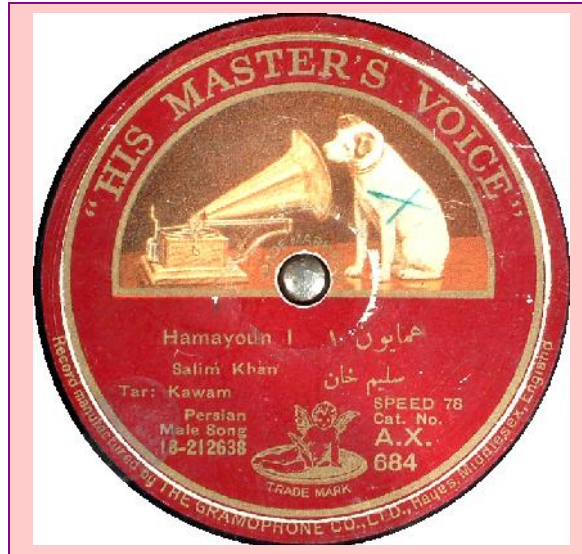
گردیده است. در دیسکوگرافی ارائه شده براساس کاتالوگ های فارسی ، صفحه های AX.374 و AX.375 مشابه کاتالوگ انگلیسی ثبت شده ولی دو روی صفحه AX376 آواز همایون ۱ و ۲ و روی اول صفحه AX.377 آواز شور و روی دوم آن آواز دشتی ، ذکر گردیده است حال آنکه در کاتالوگ انگلیسی صفحه AX.376 همایون و شور و صفحه AX.377 دشتی ۱ و ۲ می باشد اما برچسب دو طرف صفحه AX.376 و AX.377 که در اینجا مشاهده می گردد گویای صحت اطلاعات مندرج در کتاب " تاریخ تحول ضبط موسیقی در ایران " (سپنتا: ص ۱۸۱) در این مورد است.

نام نوازنده یا نوازندگانی که سلیم خان را در این آثار همراهی کرده اند، بر روی صفحه ها درج نشده است و تنها در صفحه کتاب تاریخ موسیقی ایران اثر **حسن مشحون** که تماس زیادی با سلیمان خان امیر قاسمی داشته و بسیاری از اطلاعات مربوط به موسیقی عصر قاجار را به نقل از سلیمان خان گزارش نموده، نام **علی مبشر** به عنوان نوازنده ویلن ثبت شده است (مشحون: ص ۶۶۵) و دیگران نظیر واژه نامه موسیقی ایران زمین (ستایشگر: ج ۱، ص ۷۱) نیز از این منبع نقل نموده اند.

دو سال بعد یعنی در کاتالوگ سپتامبر ۱۹۲۸ میلادی (شهریور ۱۳۰۷ شمسی) ۷ صفحه دیگر از سلیمان خان امیرقاسمی با همان عنوان "سلیم خان" درج میگردد که توسط "آرتور جیمز تواین" در تهران ضبط شده بوده است. این آثار عبارتند از :

شماره صفحه	شماره قالب	شماره کاتالوگ	عنوان اثر	نوازندگان	تاریخ ضبط
AX. 715	BX4080	18-212709	بیات اصفهان ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 715	BX4081	18-212710	بیات اصفهان ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 716	BX4096	18-212711	ماهور ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 716	BX4097	18-212712	دلکش ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 712	BX4116	18-212703	سه گاه ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 712	BX4117	18-212704	مخالف سه گاه ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 684	BX4118	18-212638	همایون ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 684	BX4119	18-212639	بیداد ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 713	BX4120	18-212705	شور ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 713	BX4121	18-212706	شهنواز ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 714	BX4122	18-212707	بیات ترک ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 714	BX4123	18-212708	شکسته بیات ترک ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 685	BX4128	18-212640	ابوعطا ۱	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷
AX. 685	BX4129	18-212641	ابوعطا- حجاز ۲	قوام- تار	شهریور ۱۳۰۷

بررسی لیبل های موجود، گویای آن است که در صفحه های سال ۱۳۰۷ شمسی "قوام خان مبشر خاقان" که از تعلیم آقا میرزا حسینقلی نیز بهره مند بوده، با تار صدای سلیمان خان امیرقاسمی را همراهی نموده و در تاریخ موسیقی (مشحون، ص ۶۶۵) نیز به این موضوع تصریح شده است.

یادآوری این نکته ضروریست که برخلاف انتساب صفحه‌هایی با عنوان سلیمان خان به امیرقاسمی (مشحون، ص ۶۶۵)، کلیه آثار وی دارای عنوان سلیم خان بوده و تنها کسی که نام سلیمان خان را در صفحه‌های هیز ماسترز ویس به خود اختصاص داده، سلیمان خان نی داود (نوازنده تار و برادر مرتضی خان و موسی خان نی داود) است که تصویر لیبل صفحه AX.678 یعنی تنها اثر مستقل وی که تار سولو می باشد، مشاهده می گردد.

شواهد و اطلاعات بیشتری دال بر ضبط صفحه توسط سلیمان خان امیرقاسمی در سال‌های بعد وجود ندارد و امید است فهرست متقنی از سایر آثار ضبط شده وی بر روی نوار ریل که حاصل اجرای خصوصی و یا آثار ضبط شده در رادیو می باشد، توسط کارشناسان امر تهیه و منتشر گردد.

